

УДК 179.1

*Пазиніч С.М.
м. Харків, Україна***ФІЛОСОФІЯ ГЕРОЇЗМУ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНИХ
ВІДНОСИН**

Постановка проблеми та її актуальність. Зростання інтересу до проблем героїзму значною мірою зумовлено тими істотними змінами, які переживає сьогодні наше суспільство на двадцятому році незалежного розвитку. Тому нині актуальною проблемою виступає формування нової методології до аналізу сучасних проблем в умовах глобалізаційних відносин. Саме в цьому сенсі, поза межами досліджень залишаються *невирішеними такі питання виокремленої проблеми*, як структура і динамізм філософії героїзму, системний підхід в пізнання цього вельми цікавого явища, його роль і місце в окремих складових суспільного розвитку.

Мета дослідження якраз і полягає у з'ясуванні сутності самого феномену впливу філософії героїзму в його гармонійному поєднанні з нагальними проблемами сучасного соціального управління. Оскільки саме від філософської рефлексії цієї конче актуальної проблеми багато в чому залежить сталий розвиток нашого суспільства

Виклад основного матеріалу дослідження. Нинішня ситуація в країні така, що активні політичні лідери часто експлуатують історичні ідеї і навіть благородні патріотичні інстинкти, на кшталт Фермопільських героїв, для яких були притаманні: свідомо дисципліна, служіння громаді міста-полісу, вірність клятві, самопожертва в ім'я держави. До речі для полеглих 300 спартанців під Фермопілами, зупинивших персидську рать, народ установив пам'ятну Стеллу з найкрасивішою з коли-небудь складених епітафій, яка містила нічого, окрім безсмертних слів: *«Подорожанин, передай лакедемонянам, що ми лежимо тут, слухняні їх наказу»*. Як все просто, виразно і обворожливо, немовби геометрична аксіома, яку слід застосувати і все стане на своє місце. Але на яке саме геройство і заради кого та з якою метою потрібен величний вчинок. Питання відкрите !?

Безумовно, для пояснення великих діянь людство завжди потребувало філософської ідеї про високе призначення людини, що перевершує звичайну міру людських сил і відваги. Згадаймо, як міфологічне мислення переносило здійснення такої величі в сферу надлюдського. Адже всіх героїв Гесіод вперше називає напівбогами. В класичну епоху героїв стали називати також борців за свободу, талановитих полководців (Леонід, Брасид та інші). Культ героїв був часто пов'язаний з їх гробницями і носив *хтоничний* характер, а жертви приносилися вечором або в ночі, причому, тварини мали бути чорного коліру тощо. Згідно віруванням греків, герої продовжували жити в гробницях і впливали на

долю людей і полісів. Герої могли бути і небезпечними, якщо їх не поважали. Від героїв виводили свій рід знатні сім'ї Греції і Рима (від Ахілла, Геракл, Юлій Цезар та інші). Гробниці героїв і їх останки вважалися такими, які мали чудодійну силу і тому були об'єктом культу. Культ героїв впливав на обожнювання елліністичних царів і римських імператорів. Шерегу рис і функцій героїв християнство перенесло пізніше на святих. Але ще в період розквіту Еллади термін «герой» перейшов на простих смертних людей, які загинули заради вітчизни. Проте це були завжди вже мертві. Культ мертвих був атрибутом героїчної ідеї. Термін «герой» завжди стояв поряд з поняттям «покійний». Лише згодом і тільки риторично, це поняття розповсюджувалося і на деяких живих історичних особистостей [1.].

У християнському вченні філософія героїзму повинна була потускніти перед ідеєю святості. Аристократичний образ життя в епоху феодалізму підпорядковувався поняттю рицарства, зв'язавши благородне служіння сюзерену і вірність християнському обов'язку, як героїзм. З приходом Ренесансу в європейській думці виникає нове уявлення про звиятягу людини. Увага тепер переноситься головним чином на якості розуму і впливової поведінки в світських колах. Мужність, яка була раніше притаманна, головним чинником, філософії героїзму, тепер є лише однією з багатьох чеснот, а самопожертвування не є героїчною прикметою людини, оскільки за головне в особистості вважається успіх.

Бальтасар Грасіан привласнив в XVII столітті ім'я «герой» концепції особи жвавої, енергії, яка ще відображала добу Ренесансна, але вже сповіщала епоху Стендаля. А ось французька трагедія представляла риси героїчного у фігурі трагічного звиятця. У той же самий час політика Людовіка XIV вводить в моду поклоніння героям гіпертрофічного національно складу, що додає поетичному мотиву фанфаронство і топить *героїчне* в маєтності, помпезних торжествах і пишномовних титулах.

У XVIII столітті висхідна демократія знаходить приклад свого впливового філософського ідеалу в древніх фігурах римської цивільної чесноти. Дух освіти, науки і гуманізму знаходить прояв ідеалу в *генії*, який несе в собі риси героїчного, але дещо з іншим відтінком, ніж ренесансний *virtuoso*. Яскрава, до тепер, мужність не фігурує в понятті генія в площині привабливого дійства. Але романтизм, що ледве-ледве з'являється, відкриває новий образ героя, який займає нішу духовної цінності і покоряє впливовою чарівністю європейський дух. Таким чином, філософія впливу героїчного ідеалу поступово розшаровується на театральний, історико-політичний, філософсько-літературний і поетично-фантастичний види.

Впродовж всього XIX століття вплив філософії героїчного був лише в обмеженому варіанті на кшталт імітації. У міру того як образ рицарського героя все більше ставав предметом історичних спогадів, заклик до героїчних поступів, виголошувався все рідше і рідше. Дух XIX століття, яким він виявився в утилітаризмі, буржуазній і економічній свободі, демократії і лібералізмі, був

мало схильний до встановлення надзвичайної людської поведінки. Проте, ідея філософії героїзму отримала подальший розвиток, а саме в англосакській формі, але це уже спостерігалось після шаленої романтичної бурі байронізму.

Це був культурний, оптимістичний, елегантний філософічний ідеал впливу, котрий вельми охоче сполучався з поняттями прогресу і гуманізму. Культ героя навряд чи можна було назвати пристрасною проповіддю або спорудженням вівтаря героєві. У англосакському мистецтві життя, було досить місця для героїчного ідеалу, що бував у сфері високої елітарної культури, на добропристойній дистанції від вимог практичного життя.

Через деякий проміжок часу філософія впливу героїзму заповонила терени Росії у формі боротьби за «благополучну долю народну», за соціальну справедливість і рівність тощо. В якості героїв виступали вожді пролетаріату, герої-полководці революційних подій, потім з'явилися герої соціалістичної праці, а згодом герої Великої вітчизняної війни, герої освоєння цілинних земель і космосу. В останній час, на теренах України появилася така кількість формальних Героїв України, що стало майже неможливо розпізнати героя від рядового громадянина країни. Тож ідеал, який виник в атмосфері людської доблесті і звитяжності залишив далеко позаду себе все, що називається героїзмом. І тут є щось трагічне в тому, що нинішнє виродження звитяжницького ідеалу бере свій початок з невизначеності духовних цінностей нинішнього суспільства.

Безперечним є думка про те, що всі ми народжуємося з тим або іншим талантом, якщо розуміємо його, як сукупність певних природних задатків. Більшість людей потрапляє, а інша частина сама створює такі соціальні обставини, які сприяють подальшому розвитку первородних здібностей. Проте вирішальний момент розвитку таланту настає пізніше, коли суспільство визнає таку претензію на винятковість або, навпаки, відмовляється від неї або ж індиферентно відноситься до неї в системі соціальних відносин. Тож, щоб стати особистості затребуваною суспільством в якості талановитого суб'єкта, треба мати шанувальників, прихильників, послідовників тощо. Щоб зробитися пророком, потрібно, щоб були віруючі. Щоб уславитися відомим художником, необхідні цінителі, звеличники і любителі витонченого мистецтва. Щоб мати певну вагу в суспільстві, достоїнства людини мають бути визнані громадськістю. Саме тут діють соціальні механізми відбору, що піднімають окремих індивідів до статусу харизматичних особистостей і водночас відмовляють в цій функціональності більшості. В історикофілософській літературі традиційно склалися чотири основних доказів вагомості філософського феномену впливової особи на соціальне, культурне і духовне життя суспільства.

Перший доказ спирається на факти із життєдіяльності видатних особистостей (учені і винахідники в різноманітних галузях науки, діячі мистецтва і літератури), які отримали визнання лише після смерті. Правда, трапляється і так, що їх досягнення приписуються тим, хто жив пізніше і лише дотично мав відношення до них. Проте, якби там не було, всі вони явно передбачали приїде-

шню епоху на декілька кроків раніше від людського загалу і тому сучасники не були в змозі збагнути і оцінити їх велетенський інтелект по достоїнству за умов їх життя. Згадаймо хоча б таких учених як: Галілей, Гаус, Лобачевський, Чижевський, композиторів Мусоргського і Римського-Корсакова, Руже де Лілья, художників Ван Гога, Тулуз-Лотрека, поетів Гейне і Стуса, філософів Оуена і Фур'є які померли в убогості і безвісності, а отримали всесвітнє визнання лише десятки років опісля.

А ось другий доказ, вагомості і соціального феномену харизматичної особистості, предтечі філософії впливу героїзму, в деякому розумінні, протилежний першому. Тут навпаки, сприятливий соціальний контекст не лише сприяє визнанню досягнень, але і всіляко спонукує до максимального розкриття таланту. Всім нині добре відомі, наприклад, багаточисельні наукові відкриття, зроблені тоді, коли наукові співтовариства були налаштовані до цього. Образно кажучи, наукова атмосфера була вкрай насичена емпіричним матеріалом, своєрідною атмосферою, тож залишалось тільки «включити» виняткову інтелектуальну напругу, щоб звести в систему фактичні даності раніше невідомим методом. Саме ці мужні (саме мужні) поступки здійснили такі вчені, як: Ньютон і Лейбніц, Резерфорд Генрі, Морзе, Стенлі, Уїнстон і Кук, Крос і Едісон, Ейнштейн, Курчатов, Корольов, Богомолець, Амосов, Алфьоров і др. Схоже, що таке число прикладів зростає, у міру вступу науки в глобалістичний простір, де вона не знає державних кордонів. Тож, розвиток фундаментальної науки в цілому підпорядкований світовій тенденції, що робить можливим відкриття певних типів винаходів безконечним. А це означає, що роль і місце для мужньої, героїчно філософічної звитяги в царині наукового пізнання абсолютно нескінченна.

Третій тип доказу вагомості соціального феномену філософського впливу особи на соціальне і духовне життя суспільства має свою унікальну особливість, яка полягає в тому, що існують цілі епохи насичені великою кількістю харизматичних лідерів. Такі цивілізаційні часи інколи називають «золотим століттям». Згадаймо Грецію в V ст. до н.е., цивілізацію майя, італійський Ренесанс в XV ст., французький Ренесанс в XVI ст. Мимоволі виникає питання, чому так багато геніальних людей народилися саме в цей час і саме в цих країнах? Напевно єдиним поясненням цього феномену може слугувати соціально-історичний контекст, що склався на той час в цих країнах, а звідси, він максимально сприяв розквіту творчих можливостей особистостей тих історичних діб. Але чому склалися саме такі обставини і чому саме в конкретній країні і в певний час? Питання залишається відкритим до цих пір.

Останній доказ, важливості філософії впливу видатної історичної особи на суспільний розвиток, слід шукати в нерівному представництві харизматичних особистостей серед чоловіків і жінок, різних рас і етнічних спільностей. Відомо, що більшість політичних лідерів, монархів, президентів, військовиках ге-

роїв складають переважно чоловіки. Така ж картина серед тих, що досягли вершини слави в науці і мистецтві. Нобелівські премії з літератури отримали 86 чоловіків і лише 7 жінок, з хімії - відповідно 97 і 4. Безумовно, що немає ніяких підстав говорити про природжену генетичну перевагу чоловіків з точки зору їх схильності до евристичного мислення, креативного відношення до дійсності, новацій і взагалі до творчості. Єдине пояснення цього феномену, на наш погляд, полягає в тому, що традиційно укорінені соціальні забобони і дискримінація, неоднаковий розподіл ресурсів і уваги до дійсного успіху. Наприклад, доступ до публікацій, засобів формування думок, суспільної популярності тощо. Аналогічні чинники можна навести і з приводу представництва расових, національних та етнічних меншин. Тут має явне місце негативного соціального відбору, який блокує певні категорії людей щодо можливості паритетного визнання їх видатних досягнень.

В цьому контексті варто відмітити і те, що основи легітимації сильно варіюють в залежності від сфери різноманітної діяльності і досягнень. Так в релігії, політиці і військовій сфері, які виростили велику частку історичних героїв, найбільш ранішим і загальним критерієм була їх індивідуальна харизма. Такій якості припасовується надприродна властивість, тобто знак своєї божественної милості. Звідси, харизма може суб'єктивно розкриватися її носіями, створюючи прочуття надзвичайної потужності, завзятості і, безумовно, може чуттєво сприйматися людським загальом. Цікавим в цій історичній ході є те, що одне відчуття підсилює і доповнює інше, і потім разом вони народжують харизматичну героїчну постать.

Щоб перемогти своїх конкурентів, ці люди часто йшли на крайні заходи. Так, на самому початку свого імперського шляху Олександр Македонський ледве не був убитий супротивником, коли відчайдушно форсував, першим серед своїх воєнків, річку. Він так помітно виділявся блиском одягу і пишністю зброї, що в нім негайно пізнали царя і зачали смертельне полювання на нього. Але завдяки своїй сміливості і віртуозності охоронців він залишився неушкодженим. Цікаво, а що було б, якби Олександр загинув на самому початку свого імперського шляху? Або якби Цезар загинув у полоні піратів? Тоді, швидше за все, був би інший список героїв і другий ланцюг подій і поступ історії.

Але ці неординарні особистості і багато подібних до них ризикували, тому що це було необхідно для досягнення особистого успіху. Тож, смертельний ризик став додатковою умовою сходження на олімп слави. Вони перспективно презентували свій виклик дійсності, як ті, що потенційно здатні перемагати і вони дійсно завжди одержимо перемагали.

Нагадаймо, що поняття «*харизми*», ще з часів античності присутнє в релігійному контексті. З наукових же позицій до питання харизми першим підійшов Макс Вебер. Він розглядав це явище як одну із підстав легітимної влади і впливу її на політичну, військову, релігійну та інтелектуальну сфери. Тож харизматичним авторитетом володіють творчі, ініціативні, енергійні особи такі як: полі-

тичні лідери, пророки, воїни та ін., що визнаються своїми послідовниками або підданими. Вважається, що вони володіють сильним динамічним філософічно впливовим потенціалом, необхідним для здійснення соціальних змін.

Для Вебера «харизматичний авторитет завжди революційний» [2]. Тоді як традиційні і легально-раціональні авторитети схильні до рутинної або конформістської поведінки, харизматичні авторитети генерують свою соціально впливову силу іманентно, незалежно від соціальних інститутів. Харизматичні особи, і ті, хто спілкується з ними і вірять в них, прагнуть завжди до вагомих соціально-політичних перетворень. Вони, частіш за все, намагаються зламати структури рутинних дій і замінити їх конструктивами, наповненими новими якостями або станами оновленої суспільної свідомості, які спроможні визначати людське життя. Вони схильні до екстраординарних дій, які пов'язані з тим, щоб продемонструвати свою особливу владу, надприродні людські можливості. Наприклад, Мао перепливав Янцзи; Володимир Путін, керував в польоті авіаційним винищувачем; протилежний цьому приклад того, як Шарль Де-Голль вирощував велетенські врожаї капусти. Харизматичні особи фанатично віддаються реалізації власних проєктів і не потерпають критики на свою адресу і цим самим цілеспрямовано і ефективно об'єднують довкола себе полум'яних прихильників, шанувальників і обожнювачів. Саме останні, в повсякденному спілкуванні в різноманітних аудиторіях і на майданах, створюють феномен «загальної впливової думки», яка полягає в переконаності про їх героїчних улюбленців і їх соціальну непогрішимість, політичну всемогутність та філософічну проникливість.

Загальновизнано, що філософська впливовість яскравої харизматичної легітимації посилюється в періоди соціальних криз, коли рушаються узвичаєні норми, правила і закони, дискредитується правлячі можновладці і відкидаються культурні та ігноруються духовні традиції. У таких ситуаціях люди, як правило, вірять тільки тим, хто не причетний до деградуючого державного ладу. А оскільки походження харизматичної особи, як ми відзначали вище, таїться в надприродних джерелах, остільки вона краще всього відповідає цій соціальній і культурній потребі. Звідси, виникає необхідність харизматичного впливу на широкі верстви населення в умовах кризи. Тож всезагальна методологія впливу каузально посилається на філософію психології з притаманними їй, щонайменше, трьома важливими чинниками.

По-перше, люди завжди потребують дієвого спілкування в системі відчуття безпеки, яку обіцяє і в більшості випадків вміє забезпечити впливова особа. Адже людина з харизматичними здібностями бере на себе місію повелівати і управляти людьми щодня і щогодини, убезпечуючи їм відносний соціальний спокій тощо. По-друге, люди завжди намагаються відшкодувати власні невдачі та негаразди, свою не адаптованість до складних соціальних суперечностей, а інколи і емоційну та інтелектуальну скруту, ідентифікуючи себе з великим героєм. Більше того, вони пишаться тим, що знаходять в його діяннях

величність і героїзм, спрямованих на піклування про їх долю і цим самим проявляють самоповагу до себе через обожнювання героя. В сучасній соціальній психології і філософії психології це явище називається «героїзацією». Портрети, та чи не найперше, слабкі люди завжди жадали впливу сильних і жорстоких героїв, які б дозволяли їм виживати. Взамін же героям вони платять визнанням і поклонінням пов'язаних з творінням ідолів, які існують і понині[3]. Останні отримують владу, як вищу форму людських устремлінь. З цього приводу, дослідник глибин людської поведінки, Альфред Адлер в цікавій праці «Соціальний інтерес: заклик до дії» афористично оцінював головну життєву потребу сильної людини як: «жадаю переваги, вдосконалення і влади». Немає сумніву, що ця «спрага» є головною мотивуючою силою всіх устремлінь людини протягом всього періоду еволюції її розвитку. Але, правда і в тому, що поряд з цим непогасним, закладеним природою бажанням, в людини є і мотиви людиноцентричного спрямування.

У країнах, де населення інтенсивно трансформується в народ, як правило, на передній план шикуються інші якості, тому культурна і філософська впливовість харизматичних особистостей значно слабшає. Слід зауважити, що в різних царинах соціального і культурного життя практикуються власні критерії особистісної винятковості та достеменного авторитету. Так наприклад, у мистецтві підставою для визначення харизматичної особистості є її вміння презентувати композиційні рішення в гармонії зі змістом та формою; у науці, це інтелектуальна енергія, ерудиція, наукове винахідництво; у техніці – раціональність, оптимальна функціональність, економічність та екологічна безпека тощо.

І все-таки, яку б ми не взяли основу для поділу харизматичних особистостей, дійсна велич не в гучному проголошенні величності як такої. Адже, зазвичай про свій маєстат репетують люди невдахи, які не змогли реалізувати себе за наявності «великих» амбіцій. Дійсна велич, як ми її сповідуємо, полягає у відданій праці на благо інших, при цьому (і це найголовніше) не чекаючи вдячності і слави, почесей і публічного визнання. Все це дрібниці спотворених уявлень, нав'язаних людям можновладцями, щоб отьмарити їм уявлення хибними ідеалами, до яких якраз і не потрібно прагнути. Оскільки суть людської величі полягає у повносилій відповідальності за кожен свій вчинок і діяння, відповідальність за тих, хто від тебе залежить і хто на тебе покладає надію!

Скажемо відверто, нам дуже прикро бачити тих людей, які мають прекрасні природні здібності, але спираючись на помилкові соціальні і духовні орієнтири, стають маріонетками в руках чиновників різних рівнів. І найприкріше враження в спілкуванні з ними полягає в тому, що на пропозицію допомогти їм звільнитися від шаленого контролю сумнівних впливових структур, такі люди найчастіше відгукуються відмовою. Дуже, вже ж не хочеться їм зрікатися «трону», на який їх звели ці самі чиновники. Для них насолода ілюзією набагато краща сутужної праці в ім'я ще невідомо чогось! А тут на «троні», ти вже і Бог, і цар, і герой, і обов'язково корупціонер «під впливовим дахом». А там, ще не зовсім відома перспектива і, звіс-

но, потрібно «мізкувати», вирішувати виникаючі понадміру складні проблеми, інколи навіть ризикувати своїм життям і здоров'ям. А головне, що стримує прагматично налаштовану людину так це те, що ще невідомо, чи вистачить на все це власного життя. А якщо це так, то вони майже ніколи не повертаються до свого «первородного» таланту і призначеної культурної харизматичності, а суспільство втрачає талановитих учених, мислителів, літераторів, лікарів, митців та ін.

Дотично до цього слід нагадати і те, що в суспільстві високо цінується поетичний і художній зміст, який властивий поняттю філософії впливу героїзму. До подібних дій можна віднести стоїчні випробування самооцінки літературних проб Джека Лондона. Героїчна врівноваженість письменника-початківця дозволила йому зберегти міцну віру в себе тоді, коли жоден, навіть маленький третє сортний журнал, не висловлював бажання опублікувати оповідання заповзятливого американця. Але жадання повноцінного життя незмінно примушувало його рухатися вперед. До речі, деякі з них пізніше були визнані кращими шедеврами американської літератури. Але навіть після *шести сочень відмов* різних редакцій Джек Лондон був здатний писати приголомшливі глибиною твори. Що ж стосується відмов, то вони ніяк не вплинули ні на його сприйняття власної творчості, а ні на стиль, який був властивий виключно лише йому. А головне, він не ображався на тих, хто йому відмовляв в будьчому. Ображатися він міг на одну лише категорію письменників, яким хотілося, щоб він указав їм щонайліпший шлях до успіху. В таких випадках він їм говорив: «Людина яка мріє оволодіти майстерністю і вважає, що хтось зобов'язаний шліфувати її талант, ця людина приречена на елементарну прозаїчну посередність. Якщо ти збираєшся виконати задачу з честю, то ти повинен самоудосконалюватися сам. Сміливіше за діло! Не здавайся! Ломися в двері! Тільки не кажи мені чи другим про те, як подобається тобі те, що ти зробив, не кажи мені, що твої твори не гірше, ніж у других. Роби їх в сто разів краще, і тоді у тебе не буде часу, ні охоти порівнювати їх з посередньою роботою другого». [4.]

Філософія впливу героїзму завжди просякнута впливовою енергетикою по відношенню до спокійного тепличного місця існування звичайної людини. Це постійний виклик і мужність, величезний ризик, але він чітко виділяє особистість з її неординарною поведінкою в просторі суспільних відносин. Так, коли Роден запропонував на суд громадськості реалістичні за формою і змістом свої скульптури, він натрапив на шалений супротив художньої критики. Але він був готовий до такого суспільного враження цінителів. Адже його скульптура увірвалася в свідомість людей, шалено знищуючи звичні старі уявлення про форму і зміст. Нам нині здається, що в діях великого митця немає нічого мужнього і героїчного на кшталт того, як в 50-ті роки в СРСР висловити власну критичну думку відносно Генерального секретаря КПРС. Але це тільки здається, оскільки героїзм оцінюється завжди відносно до конкретного соціального простору-часу. Що ж стосується творчості Родена, то йому знадобився не один десяток років для визнання його всесвітньо відомим скульптором. Тож, його художня неординарна новизна, підкріплена потужним інтелектом і одержимою волею, викликають захоплення і благоговіння всіх поколінь до тепер.

Таким чином, філософію впливу, що реалізується через дієвий героїзм і яка пов'язана з великими історичними постатями, можна умовно поділити на дві форми. Відповідно до цих форм, Сідней Хук розрізняє і два типи особистостей: «подієві особи», і «особи, утворюючі події». Величність філософії впливу перших не залежить від того, що вони зробили насправді. Їм зовсім не потрібно проявляти неймовірну мудрість, фантазію або джерельну чистоту чеснот, адже вони просто опиняються в потрібному часовому просторі і коректно використовують реальні можливості, які перед ними раптово відкриваюся. Тож, ті історичні наслідки впливових дій, що витікають із певного простору-часу справедливо приписуються саме їм. Так, наприклад, Михайло Горбачов, хороший комбайнер, а потім секретар районної партійної організації КПРС, стає за короткий проміжок часу Генеральним секретарем цієї ж партії, а згодом першим і останнім Президентом СРСР. Такі дієві особистості творять ситуації при позитивному збігу обставин, коли їх дії, так само як і ухилення від них, є вирішальними і мають глобальний впливовий характер. І що саме цікаве в діях таких і подібних до них героїв так це те, що такі, вельми впливові, люди спочатку навіть не здогадуються про історико-філософське значення і виняткову місію своїх вчинків для соціально-політичної світобудови, але це аніскільки не принижує їх величі.

А ось те, що стосується другої категорії філософії впливу героїзму, то це дійсно величні історичні постаті, що володіють екстраординарними властивостями такими як: здоровий глузд, витончений інтелект, сутнісний характер проникнення в зміст явищ і подій, потужний темперамент в досягненні цілей. Саме із їх числа з'являються харизматичні лідери, а головне, вони самі відчують свою впливову винятковість, а тому не випадково, що більшість людей визнають їх харизму. Рідкісна особливість дій таких людей полягає не лише у майстерному використанні виникаючих обставин, а навпаки, домінанта їх дій спрямована на створення унікального соціально-просторового середовища, яке не існувало до них. Тому майже кожного дня ми дізнаємося, що комусь із них удалося зробити щось неймовірне, таке, що ще вчора вважалося за неможливе. Ось тут-то і виникають міфи і легенди розраховані на слабких, щоб вразити їх і змусити рухатися в своєму бажанні, бути схожими на казкових героїв. Але їх філософська впливовість і виховна дієвість досягає лише часткового успіху, адже ті, для кого вони призначаються, частіш за все, бувають дуже слабкі, щоб зробити замах на місце серед велетнів. Хто ж зумів наблизитися до свого ідеалу, несподівано сам стає для решти світу героєм, залишаючись при цьому людиною відносно самозреченою, самовідданою, одержимою плодотворним за змістом і прекрасним за формою помислом.

Слід зазначити, що поділ на два типи героїв: «подієві особи», і «особи, утворюючі події», безперечно умовний і це явно помічається на значних відзнаках лідерів одного від одного. Адже, поза всяким сумнівом, Наполеон, це

не те ж саме що Гітлер, або Ленін - це не те ж саме що Рузвельт. Так само не всі «подієві особи» схожі один на одного: Дж. Ф. Кеннеді або Л.Брежнєв - це зовсім не те ж саме, що прем'єр-міністр Радянського Союзу 60-70- х років і прем'єр-міністр нинішньої України.

Якщо прослідкувати в цьому контексті хід історії, то не важко помітити, що саме без втручання філософії впливу героїчного не було б ні Росії в її теперішніх територіальних межах, ні України як держави з її духовними і матеріальними цінностями, ні великої перемоги у Великій вітчизняній війні, ні польоту Юрія Гагаріна, ні висадки американських космонавтів на Місяць тощо. Тож головне у філософії впливу героїзму на розвиток суспільних відносин полягає у тому, хто саме втручається в поступ історії, в який спосіб і в ім'я кого і чого спрямовані активні дії звитяжців.

Таким чином, наша епоха, в якій чільне місце займає Україна, потребує своєрідного тонізуючого засобу, оскільки вона ослаблена з точки зору позитивних філософічно впливових дій в напрямку поліпшування соціальних відносин, розвиваючих у людей людяність. Звідси, потреба в культурі героїчного сама по собі є свідченням духовної кризи в будь-якій країні. Тож, сотні «героїв», які отримали формальне визнання у вузькому колі можновладців і водночас незнані в народі, не мають достатньої філософської, моральної впливової сили, щоб стимулювати енергію суспільства. Навпаки, вони дискредитували саме поняття філософії героїзму, зганьбили карбовану, витончену формулу героїчного, сплуплюжили засоби її досягнення і головне, скомпрометували джерельно чистий в моральному відношенні кодекс честі достеменного Героя.

Якщо це так, то необхідно певний час, щоб відновити змістовність героїзму і заодно підсилити його моральність до рівня філософії героїзму. Остання ж має значення лише тоді, коли люди усвідомлять себе не об'єктом, а суб'єктом суспільного розвитку, цілеспрямовано розвиваючи в собі екзистенціальний потенціал до рівня, його величності, народ. Саме в такому середовищі «визрівають» справжні герої. Але на шляху до героїзму у цієї когорти людей виникають безліч перешкод як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Нагадаємо декілька головних перепон.

Як засвідчує наша двадцятирічна історія країни, часто-густо не стають справжніми героями ті суб'єкти, які переоцінюють свої можливості щодо управління соціальними та іншими визначними історичними обставинами. У таких випадках вони найчастіше презентують себе «всемогутніми» особами, а в дійсності потрапляють персонажами в простір комічних народних анекдотів. Доволі часто спіткає доля потенційних героїв на невдачу з причини того, що вони в своїх міркуваннях та діях не в змозі подолати класичне формальнологічне дихотомічне коло «або-або». Як наслідок, вони ігнорують комплексний характер соціальних-економічних ситуацій, а також поліваріантність їх можливого розвитку. Потенційні герої, частіш за все, не враховують зміст масової реакції людей, посилаючись на емоційну форму їх протесту, як наслідок, хибно визначають суспільний настрій і помилково інтерпретують популярні, серед широких верст населення, цілі і надії. Потенційні герої найчастіше не в

зможі адекватно оцінити свої дійсні можливості, коректно визначити наявність історичних альтернатив в конкретному просторі-часі, в результаті, приймають довгоочікуване за реальне. Інколи ці люди нехтують вірогідними, на перший погляд, другорядними непередбаченими подіями, особливо тими, які їм здаються далекою перспективою, а вони, немовби помста, застають їх зненацька та ще й з негативними наслідками.

Таким чином, незалежно від способів отримання статусу героя і критеріїв, згідно яких визначається цей статус, перед особистістю, що отримала соціальне визнання, відкриваються масштабні можливості впливу на історичний процес. Проте реалізація таких реальних можливостей вимагає наступних умов. По-перше, для героя повинна скластися духовна, культурна, соціально-політична, економічна ситуація, яка потребує негайного і нестандартного рішення. Іншими словами, повинна утворитися історична ситуація з притаманними альтернативними можливостями розвитку. Це і є попередньою передумовою смислосназучих героїчних дій. У таких «біфуркаційних точках» інколи незначні чинники можуть спричинити несподівано серйозні наслідки. Історія час від часу залежить від найдрібніших деталей, у тому числі від рішень, прийнятих однією людиною. Яскравим прикладом цьому може слугувати наказ Президента США Д.Буша про віроломний напад на Ірак, або ініціатива Президента Франції М.Сарказі про повітряне вторгнення на територію суверенної Лівії тощо. Отже, щоб мати шанс зіграти достовірно історичну роль, потенційний герой повинен жити у надзвичайний час. У цьому сенсі героїв формує героїчний час, а герої своїми помислами і діями формують унікальні соціально-культурні реалії. Афористично цю думку можна висловити в такий спосіб: Яка епоха, такі й герої; які герої, така й епоха.

Таким чином, **приходимо висновку**, що герої формуються в героїчній обстановці, тобто, коли в них включені великі маси людей. Адже ніхто поодиноці, лише власними зусиллями, не в змозі трансформувати історичні обставини. Звитязці мають бути здатними спонукати до дії маси людей, мобілізувати їх або ж чинити опір їм, спокушати впливовими ідеями, захоплювати емоціями і вести за собою, тобто надавати поштовх, щоб вивести їх з інерційної соціальної рутини і застою. Інакше кажучи, активні маси мають бути постійно «під рукою», як своєрідний покірливий інструмент на кшталт того, як генералові необхідно військо, революційному гегемону - злосливе юрмище, пророкові - віруючі, які з надією чекають благої вісті, нашим президентам – безмовні, покірливі громадяни. Таким чином, дієва філософія впливу героїзму полягає в наявності значних людських ресурсів, що легко і невимушено піддаються масовій мобілізації з одночасним філософічно майстерним управлінням ними «героєм-диригентом».

Список літератури: 1. Мифологический словарь. Ленинград. 1961. 292 с.
2. *ВеберМакс* Основные социологические понятия.- В кн.*М.Вебер*. Избранные

произведения. – М.,1990. – 602 с. 3. Бодрак В. Стратегии гениальных мужчин. – Харьков.: «ФОЛИО», 2010.- 510 с. 4. Стоун Ирвинг. Моряк в седле. Биография Джека Лондона. - Минск «Наука и техника». 1980. - 286. С.

Bibliography (transliterated): 1. Mifologicheskij slovar'. Leningrad. 1961. 292 s. 2. VeberMaks Osnovnye sociologicheskie ponjatija.- V kn.M.Veber. Izbrannye proizvedenija. – М.,1990. – 602 с. 3. Bodrak V. Strategii genial'nyh muzhchin. – Har'kov.: «FOLIO», 2010.- 510 s. 4. Stoun Irving. Morjak v sedle. Biografija Dzheka Londona. - Minsk «Nauka i tehnika». 1980. - 286. S.

С.М. Пазиніч

ФІЛОСОФІЯ ГЕРОЇЗМУ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Досліджується, обґрунтовується і систематизується проблема впливу філософії героїзму в його гармонійному поєднанні з нагальними проблемами сучасного управління соціальними процесами сучасності. Акцентується увага на філософській рефлексії цього складного явища, від успішного вирішення якого багато в чому залежить сталий розвиток нашого суспільства

С.Н. Пазынич

ФИЛОСОФИЯ ГЕРОИЗМА В СИСТЕМЕ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ

Исследуется, обосновывается и систематизируется проблема влияния философии героизма в его гармоничном сочетании с неотложными проблемами современного управления социальными процессами современности. Акцентируется внимание на философской рефлексии этого сложного явления, от успешного решения которого во многом зависит устойчивое развитие нашего общества

S. Pazynich

PHILOSOPHY OF HEROISM IS IN SYSTEM OF DEVELOPMENT OF PUBLIC RELATIONS

Probed, grounded and systematized problem of influencing of philosophy of heroism in his harmonious combination with the urgent problems of modern management the social processes of contemporaneity. Aktsentiruetsya attention on the philosophical reflection of this difficult phenomenon, on the successful decision of которого steady development of our society depends in a great deal.

Стаття надійшла до редакції 15.06.2011